הגמרא מבארת את דעתו של רבי אליעזר בענין: וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, סבר שאין להוכיח ממלאכת רשות למלאכת מצוה, מפני ששְׁבוּת דְּמִצְוָה עָדִיף לֵיהּ – עדיפה לדעתו על שבות הנעשית לצורך רשות. ומשום כך, ביום טוב, אף שהתירו מלאכה לצורך שמחת החג לא התירו שבות לצורכה, מפני ששמחת החג רשות. אך בשבת שהיתר המלאכה בה הוא לצורך מצות הפסח, אף את השבות התירו חכמים כדי שלא תידחה המצוה.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את המשא ומתן בין רבי אליעזר לרבי עקיבא: תָּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וּמַה לִּי, כלומר, מדוע שיהיה הבדל בין מכשירי מצוה שונים הנצרכים להקרבת הפסח, הרי אִם מצאנו שֶׁדָּחוּ מַכְשִׁירֵי מִצְוָה שֶׁלְּאַחַר שְׁחִיטָה אֶת הַשַּׁבָּת, שהותר בה מיחוי קרביו של הקרבן אף על גב דְּאִיתְעֲבִיד לֵיהּ – שנעשתה והושלמה כבר המִּצְוָה שהיא צורך גבוה, וכי לֹא נאמר שֶׁדָּחוּ גם מַכְשִׁירֵי מִצְוָה שֶׁלִּפְנֵי שְׁחִיטָה, כגון חיתוך היבלות, אֶת הַשַּׁבָּת, כדי שניתן יהיה לקיים את המצוה.

אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, דְּמֵה לִּי, כלומר, מה יש לתמוה בדין זה, הרי אִם דָּחָה מַכְשִׁירֵי מִצְוָה שֶׁלְּאַחַר שְׁחִיטָה אֶת הַשַּׁבָּת, זה רק מפני שֶׁהֲרֵי כבר דָּחֲתָה הַשְּׁחִיטָה אֶת הַשַּׁבָּת, ומחמת כן לא אסרו חכמים את השבות הנצרכת לאחר מכן, אך וכי תֹּאמַר שֶׁיִּדְחוּ מַכְשִׁירֵי מִצְוָה שֶׁלִּפְנֵי הַשְּׁחִיטָה אֶת הַשַּׁבָּת, כְּשֶׁעדיין לֹא דָּחֲתָה הַשְּׁחִיטָה אֶת הַשַּׁבָּת.

הברייתא מביאה טענה נוספת שטען רבי עקיבא: דָּבָר אַחֵר טען רבי עקיבא לרבי אליעזר, אין להתיר איסורי שבת לפני השחיטה מאחר שיש לחשוש שֶׁמָּא יִמְצֵא הַוֶּסַח פָּסוּל וְנִמְצָא מְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת לְמַפְרֵעַ, מאחר שלא עשה מצוה. מקשה הגמרא על טענה זו: אִי הָכִי שיש לחשוש לזה, וכי מִשְׁחַט נָמֵי לֹא נִשְׁחַט קרבנות בשבת, שֶׁמָּא יִמְצֵא הַוֶּסַח פָּסוּל וְנִמְצָא מְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת לְמַפְרֵעַ. מסיקה הגמרא: אֶלָּא הָא – טענה זו שחוששים לפסול בזבח אָמַר לֵיהּ רבי עקיבא לרבי אליעזר בְּרֵישָׁא – בתחילה, וּפְרֵכֵיהּ – והקשה לו רבי אליעזר את הקושיא הנזכרת, וְהָדַר – ולאחר מכן חזר רבי עקיבא וְאָמַר לֵיהּ הָךְ טענה דְּמַה לִּי אִם דָּחוּ' שהובאה לעיל.

שנינו במשנה: הַשּׁוֹחֵט רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר הַוָּאָה תּוֹכִיחַ וכו' שהיא משום מצוה והיא משום שבות ואינה דוחה את השבת, אף אתה אל תתמה על אלו, שאף על פי שהן משום מצוה והן משום שבות לא ידחו את השבת. אמר לו רבי אליעזר, ועליה אני דן, ומה אם שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת, הזאה שהיא משום שבות אינו דין שדוחה את השבת. אמר לו רבי עקיבא, או חילוף, מה אם הזאה שהיא משום שבות אינה דוחה את השבת, שחיטה שהיא משום מלאכה אינו דין שלא תדחה את השבת. אמר לו רבי אליעזר, עקיבא, עקרת מה שכתוב בתורה 'במועדו', בין בחול בין בשבת.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את המשך המשא ומתן בין רבי אליעזר לרבי עקיבא: תָּנְיָא, אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עֲקִיבָא, בְּשְׁחִיטָה הַשְׁבָּתַנִי באופן של שחוק וגיחוך, בְּשְׁחִיטָה תְּהֵא מִיתָתִי, כלומר, קיללו שימות בידי אדם. אָמַר לוֹ רבי עקיבא, רַבִּי, אַל תַּכְפִּיזֵנִי – אל תכפור במה שלמדתני לגבי הזאה, בְּשָׁעָה הַדִּין – עתה שאנו דנים בה, הרי בָּךְ מְקוּבָּלַנִי מִפִּיךָ, הַוָּאָה שַׁבּוּת הִיא, וְאף על פי כן אֵינָהּ דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת אף לצורך הקרבת הפסח.

מקשה הגמרא: וְכִי מַאַחַר דְּהוּא [–רבי אליעזר] אֲנַמְרֵיהּ – לימד את רבי עקיבא דין זה, מַאי טַעֲמָא קָא חָדַר בֵּיהּ – חזר בו ואמר שהזאה כן דוחה שבת. מתרצת הגמרא: אָמַר עוּלָּא, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר כִּי אֲנַמְרֵיהּ, לגבי הַוָּאָה דְּתַרְוֵיהּ – שמזים על כהן טמא לטהרו כדי שיוכל לאכול בתרומה אֲנַמְרֵיהּ שאינה דוחה את השבת, וזאת משום דְּהפרשת תְּרוּמָה גּוּפַהּ לָא דָּחֲיָא שַׁבָּת. וְרַבִּי עֲקִיבָא נָמֵי כִּי אוֹתְבֵיהּ – כשהקשה על רבי אליעזר, מֵהַוָּאָה דְּתַרְוֵיהּ אוֹתְבֵיהּ, שעל אף שֶׁהִיא לצורך מִצְוָה של אכילת תרומה וְהִיא אסורה מִשּׁוּם שַׁבּוּת בלבד, אינה דוחה את השבת. וְהוּא [–רבי אליעזר] סָבַר שמֵהַוָּאָה דְּפֶסַח – שמזים על טמא מת כדי שיוכל להקריב את הפסח קָא מוֹתִיב לֵיהּ רבי עקיבא, ולפיכך ענה לו שהזאה זו דוחה שבת כדין הקרבת הפסח.

הגמרא מקשה על תירוצו של עולא: מֵתִיב רַבָּה, שנינו בברייתא, חֲשִׁישׁ רַבִּי עֲקִיבָא לרבי אליעזר וְאָמַר, הַוָּאַת טְמֵא מֵת תּוֹכִיחַ שאין לומר את הקל וחומר שאמרת, והיינו כְּשֶׁחָל היום הַשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ [שאז יש להזות עליו מאפר פרה אדומה לטהרו (במדבר יט יט)] לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת וּבְעֶרֶב הַפֶּסַח, כלומר, בערב פסח שחל בשבת, שֶׁהזאתו הִיא לצורך מִצְוָה, כדי שיוכל להקריב את הפסח, וְהִיא אסורה מִשּׁוּם שַׁבּוּת, וְאֵינָהּ דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת. הרי מפורש בברייתא שרבי עקיבא הקשה מהזאה שלצורך אכילת הפסח, ולא מהזאה שלצורך תרומה כדברי עולא. מסיקה הגמרא: אֶלָּא וַודַּאי הַוָּאָה דְּפֶסַח אֲנַמְרֵיהּ רבי אליעזר את רבי עקיבא שאינה דוחה שבת.

שבה הגמרא ומקשה: וְכִי מַאַחַר דַּאֲנַמְרֵיהּ שכך הדין, מַאי טַעֲמָא קָא פָרֵיךְ לֵיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר ולמד בקל וחומר שתדחה הזאה זו שלצורך הפסח את השבת. מתרצת הגמרא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר גְּמָרֵיהּ [–תלמודו] אִיתְּעֲקַר לֵיהּ – נעקר ונשכח ממנו מחמת שחלה, וַאֲתָא [–ובא] רַבִּי עֲקִיבָא לְאַדְכּוֹרֵי גְּמָרֵיהּ – להזכיר לו את תלמודו, ולשם כך אמר לו שיש ללמוד קל וחומר מהזאה לשחיטה, כדי שרבי אליעזר יזכר שהוא עצמו לימדו שהזאת הפסח אינה דוחה שבת ויחזור בו. מקשה הגמרא: וְנֶמְחֵי לֵיהּ – ומדוע לא אמר רבי עקיבא לרבי אליעזר בְּהֶדְיָה – בפירוש שכך לימדו ושכח. מתרצת הגמרא: סָבַר רבי עקיבא, לָאו אוֹרְחֵיהּ אַרְעָא – אין זה דרך ארץ שיאמר תלמיד לרבו ששכח מה שלימדו, משום שמתבייש בכך.

הגמרא מבארת מדוע אין ההזאה דוחה את השבת. מקשה הגמרא: וְהַוָּאָה, מַאי טַעֲמָא לֹא דָּחֲיָא שַׁבָּת, מִכְּדִי [–הרי] טֻמְטוּלֵי בְּעַלְמָא הוּא – אין בה אלא איסור טלטול מדרבנן של מי ההזאה, ואם כן תִּדְחֵי שַׁבָּת מִשּׁוּם הקרבת הַפֶּסַח. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּה, גְּזִירָה שֶׁמָּא יִטַּלְטֵל [–את הצלוחית שבה מי ההזאה] המזה, וישכח שהשבת היום וְיַעֲבִירֶנָּה אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כדי להזות על הטמא, ונמצא מחלל את השבת באיסור דאורייתא.

מקשה הגמרא: וְלִרְבִּי אֱלִיעֶזֶר, נִיעְבְּרֵיהּ – שיעבירם ברשות הרבים, דְּהָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מַכְשִׁירֵי מִצְוָה דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת אף כשעושה מחמתם מלאכה גמורה, והזאה זו היא הרי מכשיר למצות הקרבת הפסח. מתרצת הגמרא: אָמְרִי, הָנֵי מִילֵּי שמכשירי מצוה דוחים שבת, היינו דווקא הֵיכָא דְּנָפְרָא גּוּפֵיהּ חָזֵי – כשהאדם עצמו ראוי לקיים את המצוה, וְממילא רָמֵי חִיּוּבָא עָלֵיהּ – מוטל חיוב המצוה עליו, ומחמת כן נדחית השבת אף מפני מכשירי המצוה. אֲבָל הָכָא [–כאן] דְּנָפְרָא גּוּפֵיהּ לֹא חָזֵי – שהאדם עצמו אינו ראוי עתה להקריב את הפסח מחמת טומאתו, לֹא רָמֵי חִיּוּבָא עָלֵיהּ – אין מוטל עליו חיוב מצוה זו, וממילא אין כאן 'מכשירי מצוה' שתידחה השבת מפניהם.

הגמרא מביאה חידוש דין שאמר רבה לדעת רבי אליעזר, על פי מה שביארו בשיטתו: אָמַר רַבָּה, לְדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, קָטָן [–תינוק] בָּרִיא, מְחַמִּין לוֹ חַמִּין לרוחצו בהם כדי לְהַבְרוֹתוֹ [–להבריאו ולחזקו] וּלְמוּלוֹ בְּשַׁבָּת על אף שיש בזה חילול שבת, דְּהָא חָזֵי לֵיהּ – שהרי הוא ראוי למילה ומחויב בה, ורחיצתו היא מכשיר למצוה זו. אך קָטָן חוֹלֶה שמסוכן למולו כל עוד לא רחצוהו, אֵין מְחַמִּין לוֹ בשבת חַמִּין לְהַבְרוֹתוֹ וּלְמוּלוֹ, דְּהָא עתה לֹא חָזֵי לֵיהּ למילה, ואין כאן חיוב מצוה שידחה את השבת.

מקשה הגמרא: אָמַר רָבָא, וְאִי בָּרִיא הוּא אותו תינוק וניתן למולו אף ללא רחיצה, לָמָּה לֵיהּ – מדוע הוא זקוק לְחַמִּין כדי לְהַבְרוֹתוֹ והרי הוא בריא, ואם כן זהו חילול שבת שלא לצורך, הואיל וניתן למולו גם ללא רחיצה. מסיקה הגמרא: אֶלָּא אָמַר רָבָא, ודאי אם כן שֶׁהַכֹּל [–כל התינוקות] חוֹלִין הֵן נחשבים אֲצַל מִילָה ומסוכן למולם ללא רחיצה, ולפיכך אֶחָד קָטָן בָּרִיא וְאֶחָד קָטָן חוֹלֶה, אֵין מְחַמִּין לוֹ חַמִּין לְהַבְרוֹתוֹ וּלְמוּלוֹ בְּשַׁבָּת, דְּהָא לֹא חָזֵי למילה לפני רחיצתו, ולפיכך אין היתר לחלל שבת לצורך מילתו, אלא יחממו את המים מערב שבת.

אביי מקשה על מה שביארו בשיטת רבי אליעזר, שמכשירי מצוה דוחים את השבת רק כשהאדם ראוי לקיום המצוה: אִיתְּיבֵיהּ אַבָּיֵי על רבה ממה ששנינו בברייתא, עָרֵל גדול שֶׁלֹּא מָל את עצמו בערב פסח ובשל כך לא הקריב את הפסח, עָנוּשׁ כָּרֵת, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְהָא הָכָא דְּנָפְרָא גּוּפֵיהּ לֹא חָזֵי להקרבת הפסח בעודו ערל,

המשך בעמוד קכה

וְאַף עַל פִּי כֵן קָתָנֵי – שָׁנוּשׁ כָּרֵת עַל שְׁבִיטַל מִצְוָה זוֹ, אַלְמָא – מוּכָח אֵם כֵּן, שֶׁלְּדַעַת רַבִּי אֶלִיעֶזֶר רְמֵי חִיּוּבָא עֲלֵיהּ – מוּטָל עַל הָאָדָם חִיּוּב הַמִּצְוָה בֵּין כְּשֶׁרָאוּי לְקַיְּמָהּ כְּעַת, וּבֵין כְּשֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְקַיְּמָהּ כְּעַת אַךְ יָכוֹל לְתַקֵּן אֶת עַצְמוֹ וְלְקַיְּמָהּ. וְהֵרֵי גַּם עַל טְמֵא מֵת בְּעֶרֶב פֶּסַח מוּטָל חִיּוּב הַקְרָבַת הַפֶּסַח מֵאַחַר שֶׁיָּכוֹל לְהִכָּשֵׁר וּלְתַקֵּן אֶת עַצְמוֹ עַל יְדֵי הַזֵּאָה, וְאִם כֵּן חוֹזֶרֶת הַקּוּשְׁיָא, מִדּוּעַ לֹא הִתִּיר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר הַזֵּאָה זוֹ כְּדִין כָּל מְכֻשְׁרֵי מִצְוָה הַדְּחוּיִים אֶת הַשַּׁבָּת.

מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אֲמַר רַבָּה, אֵינָהּ דּוֹמָה מִצְוַת הַזֵּאָה, שֶׁאֵינָהּ דּוֹחָה שַׁבָּת הוֹאִיל וְהָאָדָם אֵינוֹ רָאוּי לְמִצְוַת הַפֶּסַח, לְמִצְוַת מִילָה, שֶׁהֶעֱרֵל חַיָּיב לָמוּל אֶת עַצְמוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמִצְוַת הַפֶּסַח, מִשּׁוּם שֶׁקָּסָבַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר, אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח וְזוֹרְקִין אֶת דָּמוֹ עַל [–עבור] טָמֵא שֶׁרֵץ עַד שֶׁיִּטְבּוֹל, וְאִם לֹא טָבַל נִדְחֵית לְפֶסַח שֵׁנִי, וְאַף עַל גַּב שֶׁיָּכוֹל לִטְבּוֹל וּלְהִיטָּהֵר עַד זְמַן אֲכִילָתוֹ בָּעֶרֶב, וְכֵן אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח עַל טְמֵא מֵת שֶׁחָל הַשְׁבִיעִי לְטָהֳרָתוֹ בְּעֶרֶב פֶּסַח עַד שֶׁיִּטְבּוֹל, וְאַף עַל גַּב שֶׁיְּכוֹלִים לְהִזּוֹת עָלָיו וְיִטְבּוֹל וְיִטָּהֵר עַד הָעֶרֶב, וְאִם לֹא טָבַל נִדְחֵית לְפֶסַח שֵׁנִי.

וכלל נקוט בידינו, שכל שֶׁאִילּוּ אירעה טומאה מסוימת בְּיָחִיד באופן כזה שנִדְחֶה לפסח שני, כשאירע הדבר בְּרוב הציבור, עֲבְרי – עושים הציבור את הפסח בְּטוּמְאָה אם ירצו, ואינם חייבים להיטהר. וְכלל נוסף הוא, שכָּל מִילְתָא [–חיוב] דְּאִיתְתָא בְּציבּוּר – שמוטל על הציבור לעשות כדי שיוכשרו להקרבת הפסח, אִיתָא בְּיָחִיד – מוטל גם על היחיד לעשותו, וְכָל מִילְתָא דְּלֵיתָא – שאין מחויבים בו בְּציבּוּר, לֵיתָא בְּיָחִיד, מאחר שמצות הפסח נאמרה לכל ישראל ביחד. ולפיכך, בפסול עֲרֵילוּת, דְּאִי כּוּלֵּיהּ ציבּוּר [–כל הציבור] עֲרֵלִים נִינְהוּ [–הם], אָמְרִינַן לֵיהּ קוּמוּ מְהוֹלוּ נַפְשַׁייכוּ וַעֲבִידִי פִּסְחָא – אומרים להם קומו ומולו את עצמכם ועשו את הפסח, שכן פסול זה לא הותר בציבור, ממילא יָחִיד נַמִי כשהוא ערל אָמְרִינַן לֵיהּ קוּם מְהוֹל וַעֲבִיד פִּסְחָא, וְאִי לָא מָהֵיל וְעָבֵיד – ואם לא מל בכדי שיוכל לעשות את הפסח, עָנוּשׁ כָּרֵת. אך בפסול טוּמְאָה שמחמת מת, דְּאִי כּוּלֵּיהּ ציבּוּרָא טְמֵאִין נִינְהוּ לָא מַדִּינַן עֲלֵיהוּ – לא חייבים להזות עליהם כדי לטהרם, אֶלָּא אם רוצים עֲבְרי את הפסח בְּטוּמְאָה, יָחִיד נַמִי כשהוא טמא, פָּטוּר מהזאה וטהרה, ולפיכך אין דוחה הזאה זו את השבת.

הגמרא מקשה על הכלל שאמר רבה 'כל מילתא דליתא בציבור, ליתא ביחיד': אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרָבָא, וְהָרֵי פֶּסַח שֵׁנִי דְּלֵיתֵיהּ – שאינו נוהג בְּציבּוּר, שלעולם אין הציבור עושים פסח שני, וְאִיתֵיהּ בְּיָחִיד. והרי לפי רבה, כל דין מדיני הפסח שלא התחייבו בו הציבור גם היחיד פטור ממנו. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ, שָׁאנֵי הָתָם – שונה הדבר לגבי פסח שני, דְּהָא כבר עָבַד לֵיהּ [–עשה] ציבּוּרָא את הפסח בָּראשׁוֹן, ומאחר שאין פסח שני חיוב בפני עצמו, אלא הוא מועד נוסף לקיום חובת הפסח, נחשב הדבר שהתחייבו בו הציבור, ולפיכך מתחייב בו גם היחיד. אמנם, באופן שהציבור אינו עושה את הפסח בראשון, כגון שהיו רובם זבים, גם היחיד שלא עשאו מחמת שהיה טמא מת אינו עושה את השני.

הגמרא מקשה קושיא נוספת על הכלל שאמר רבה, ודוחה בעקבותיה את ביאורו בשיטת רבי אליעזר: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, יָכוֹל הייתי לומר שלֹּא יְהֵא עֲנוּשׁ כָּרֵת מי שלא עשה את הפסח, אֶלָּא דווקא מי שֶׁהָיָה טָהוֹר וְשֶׁלֹּא הָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה בשעת הקרבתו, אך עֲרֵל וּמְמֵא שֶׁרֵץ וְשֶׁאֵר כָּל הַטְּמֵאִים שהיו יכולים לתקן את עצמם להיות ראויים לאכול את הפסח בערב, מַנַּיִן שנענשים בכרת כשלא עשו זאת, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר ט יג) 'וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח, וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ', שיכל הפסוק לכתוב 'והטהור שלא היה בדרך רחוקה', ומייתור המילה 'והאיש' מרבים את אלה שהיו יכולים לתקן את עצמם לערב ולא עשו זאת. מדייקת הגמרא בדברי הברייתא: מְדֻקָּא מְהַדַּר – מכך שמחזר התנא אִטְּמֵא שֶׁרֵץ ללומדו מן הריבוי, מוכח דְּקָסָבַר שאֵין שׁוֹחֲטִין וְזוֹרְקִין את הפסח עַל טְמֵא שֶׁרֵץ, וכן על טמא מת בשביעי לטהרתו, דְּאִי סבר ששׁוֹחֲטִין וְזוֹרְקִין עַל טְמֵא שֶׁרֵץ, לָמָּה לֵיהּ לְאַהַדּוּרֵיהּ עָלֵיהּ ללומדו מן הריבוי, הֵיכִי הוא – הרי הוא כְּטָהוֹר גמור המוזכר בפירוש בפסוק, שכן אף שאינו ראשי להכנס לעזרה ולהקריב בעצמו את הפסח מפני טומאתו, ואף אם יזו עליו ויטבול ייטהר רק לערב, יכול לשלוח שליח שיקריב את הפסח בעבורו, ולערב יאכלנו בטהרה. אֶלָּא – אלא מוכח מהברייתא, שאַף עַל גַּב דְּלֹא חָזֵי – שהטמא אינו ראוי להקריב את הפסח כל זמן שלא היזו עליו וטבל, מכל מקום [רָמְיָא] חִיּוּבָא עָלֵיהּ – מוטל חיוב הפסח עליו, וצריך לתקן עצמו כדי שיוכל להקריבו על ידי שליח, ולאוכלו בערב בטהרה, וּמוכח אם כן שאַף עַל גַּב דְּלֵיתֵיהּ – שאין חיוב בְּציבּוּר שנטמאו במת, או בשרץ, לטהר את עצמם, אִיתֵיהּ [–ישנו] בְּיָחִיד, שלא כדברי רבה. ואם כן שוב חוזרת הקושיא מדוע לשיטת רבי אליעזר אין הזאה דוחה שבת.

הגמרא מביאה תירוץ אחר המיישב את שיטת רבי אליעזר: אֶלָּא אָמַר רָבָא, קָסָבַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שׁוֹחֲטִין וְזוֹרְקִין את הפסח עַל טְמֵא שֶׁרֵץ, וְהוּא הַדִּין לְטְמֵא מֵת בְּשִׁבְעִי שֶׁלּוֹ, ואף קודם הזאה וטבילה. וממילא, הַזָּאָה לְמַאי – לשם מה צריכים להזות עליו, על כרחך לַאֲכִילָה – שיוכל לאכול את פסחו בערב, והרי אֲכִילַת פֶּסָחִים לֹא מְעַכְּבָא – אינה מעכבת את המקריב מלצאת ידי חובתו, וגם אם לא יטהר לערב ויאכל מן הפסח, כבר יצא ידי חובת קרבן הפסח בהקרבתו על גבי המזבח, וממילא אין סיבה להתיר לו את ההזאה בערב פסח שחל בשבת.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַבָּא לְרָבָא, אִם כֵּן נִמְצָא שפֶּסַח זה נִשְׁחָט שֶׁלֹּא לִשְׁם אוֹכְלָיו, שהרי נשחט לשם טמא שאינו עתיד לאוכלו בערב, והרי שנינו (לעיל סא.) שפסח כזה פסול. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ, מה ששנינו שהפסח שנשחט שֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו פסול, היינו כגון שנשחט לְחוֹלֶה וְלָזֶקֵן דְּלֹא חָזֵי – שאינם ראויים לאוכלו מפני חולשתם, ואין ביכולתם לתקן עצמם ולאוכלו, אֲבָל הַאי – טמא זה, מֵיחְזָא חָזֵי – ראוי הוא לאכול את הפסח אם יטבול ויטהר, ורק תַּקּוֹנֵי הוּא דְּלֹא מַתְקֵן – לא תיקן עצמו מטומאתו כדי שיוכל בפועל לאוכלו, ולפיכך נחשב שנשחט הפסח לאוכליו.

הגמרא חוזרת לבאר את דברי המשנה. שנינו במשנה: כְּלָל אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא וכו', כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת, אינה דוחה את השבת, שחיטה שאי אפשר לעשותה מערב שבת, דוחה את השבת. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא. ותְנַן נַמִי (שבת קל.) נַבִּי מִילָה כִּי הַאי גַּוְונָא – באופן דומה, כְּלָל אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, כָּל מְלָאכָה הנצרכת לעשיית מילה שחל זמנה בשבת, שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, כגון הבאת סכין למילה דרך רשות הרבים, אֵינָהּ דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, אך המִּילָה עצמה, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, שהרי זמנה קבוע ליום השמיני ללידה, דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב גם שם שֶׁהֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא. וּצְרִיכָא – וצריך היה רב להשמיענו שהלכה כרבי עקיבא, גם בענין מכשירי קרבן פסח וגם בענין מכשירי מילה. דְּאִי אַשְׁמְעִינַן – שאם היה משמיענו רק לַגַּבֵּי מכשירי פֶּסַח, הייתי אומר שדווקא הָתָם (דהוא מכשירי) [הוּא דְּמַכְשְׁרֵי] מַצָּוָה שניתן לעשותם בערב שבת לֹא דָּחֵי שַׁבָּת, מִשּׁוּם דְּלֹא נִכְרְתוּ עֲלֵיהָ [–על מצות הפסח] שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת ואינה חמורה כל כך, אֲבָל מִילָה דִּנְכְרְתוּ עֲלֵיהָ שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת, אֵימָא לֵידְחֵי – ידחו מכשיריה את השבת בכל אופן, שלא כדברי רבי עקיבא. וְאִי אַשְׁמְעִינַן שהלכה כרבי עקיבא רק לגבי מכשירי מִילָה, הייתי אומר שהָתָם הוּא דְּמַכְשְׁרֵי מַצָּוָה שניתן לעשותם בערב שבת לֹא דָּחֵי שַׁבָּת, משום דְּלֵיכָּא חיוב כָּרֵת על האב אם לא ימול את בנו היום אלא מחר, אֲבָל פֶּסַח דְּאִיכָּא בו כָּרֵת אם לא ישחטנו בי"ד ניסן, אֵימָא לֵידְחֵי – ידחו מכשיריו את השבת גם כשניתן לעשותם מאתמול, צְרִיכָא – אכן צריך היה רב להשמיענו בשני הענינים שהלכה כרבי עקיבא.

משנה

יחד עם קרבן פסח היו מביאים קרבן חגיגה שנקרא 'חגיגת ארבעה עשר', ונחלקו התנאים לגביו האם הוא נלמד מדרשת הכתובים, והוא חובה מן התורה, או שאינו נלמד מן הכתובים, והוא חובה מדרבנן, והמשנה תבאר באיזה מקרים היו מביאים אותו. מבררת המשנה: אֵימָתַי מַכְנִיסִין עִמּוֹ – עם קרבן הפסח, משיבה המשנה: בְּזְמַן שֶׁהוּא [–קרבן הפסח] בָּא בַּחוֹל, בְּטָהֳרָה – שעשו את הפסח בטהרה, וּבְמוּעָט – שהיה בשרו מועט מכדי להשביע את בני החבורה שנמנו עליו, ובאופן זה היו אוכלים את החגיגה תחילה, ובגמר שביעתם היו אוכלים את הפסח. וְאִילּוּ בְּזְמַן שֶׁהוּא בָּא בְּשַׁבָּת, או בְּמרוּבֶּה – שיש בו הרבה כדי להשביע את בני החבורה, וּבְטוּמְאָה – שרוב הציבור או רוב הכהנים טמאי מתים אֵין מַכְנִיסִין עִמּוֹ חֲגִיגָה, מאחר שאינה דוחה שבת וטומאה, ובמרובה אין צריכים לו.

דינים נוספים בקרבן חגיגה: חֲגִיגָה הָיְתָה בָּאָה מִן הַצֹּאן, מִן הַבָּקָר, מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים, מִן הַזְּכָרִים וּמִן הַנְּקֵבוֹת. וְנֶאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד.

המשך בעמוד סח

גמרא

הגמרא מבררת מדוע הביא התנא את דיני החגיגה במשנתנו. שואלת הגמרא: **מַאי תָּנָא דְּקָתָנֵי חֲגִיגָה** – מה שנה התנא במשניות הקודמות שמחמת כן שנה במשנתנו את דיני החגיגה, הרי התנא עסק עד כה בעניני פסח, ואף במשנה הבאה הוא חוזר לעסוק בהם. עונה הגמרא: התנא **תָּנָא** – שנה במשנה הקודמת את דין **הַרְכָּבָתוֹ** של הפסח על הכתפיים **וַהֲבָאָתוֹ** מחוץ לתחום, **דִּלְא דָּחֵי שַׁבָּת**, **וְמשום** כך **קָתָנֵי נַמִּי** במשנתנו את דין החֲגִיגָה, **דִּלְא דָּחֲיָא** אפילו שחיטתה את השַׁבָּת. **וְהָכִי קָאָמַר** – וכך כוונת התנא, **אֵימָתַי מְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה, בְּזְמַן שֶׁהוּא בָּא בַּחוֹל בְּמַהֲרָה וּבְמוּעָט**, אך בשבת אין מביאים אותה כלל.

הגמרא מסיקה מסקנא העולה ממשנתנו לגבי החגיגה: **אָמַר רַב אַשִׁי, שְׁמַע מִינָּהּ** – יש להוכיח ממשנתנו, **שֶׁחֲגִינַת אַרְבָּעָה עָשָׂר**